

Sufilik ve Selefilik Arasında: Arap Baharı Sonrasında Selefi Eğilimlerin Yükselişi ve Etkisi*

Between Sufism and Salafism: The Rise of Salafi Tendencies After the Arab Spring and its Implications

Anna K. ZAJAC

Çev.:

- İsmail Hakkı GÖKSOY^a,
- Kamile ÜNLÜSOY^b

^aİslâm Tarihi AD,
^bİslâm Mezhepleri Tarihi AD,
Süleyman Demirel Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi,
Isparta, TÜRKİYE

Received: 05.11.2018

Received in revised form: 14.12.2018

Accepted: 17.12.2018

Available online: 26.06.2019

Correspondence:

İsmail Hakkı GÖKSOY
Süleyman Demirel Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi,
İslâm Tarihi AD,
Isparta, TÜRKİYE

*Makalenin aslı "Between Sufism and Salafism: The Rise of Salafi Tendencies after the Arab Spring and Its Implications" olup HEMISPHERES (Vol. 29, No. 2, 2014) dergisinin 5-15 sayfaları arasında yayımlanmıştır.

ÖZ Arap Baharı yeni bir Kuzey Afrika imajı oluşturdu. Eski çatışmaların yerini yenileri aldı. Bu değişikliklerin en iyi örneği, Selefi-Sufi çatışmalarının yeniden ortaya çıkmasıydı. Bu ise sadece fundamentalist eğilimlerin yeniden güçlenmesi olarak değil aynı zamanda ve her şeyden önce, siyasî Selefliliğin ani yükselişi olarak görülebilir. Sufi-Selefi çatışması Kuzey Afrika tarihinde bir süredir mevcut idi. Fakat, Arap Baharı'ndan sonra daha şiddetli oldu. Daha önce yazılı ve sözlü ifade edilen savaş kelimeleri pek çok sufi zaviyenin yıkıldığı süreçte gerçeğe dönüştü. Ancak, siyasî Selefliliğin ani yükselişi aynı zamanda kendi toplumlarının haklarını korumak için siyasî ittifaklar kurmaya başlayan Sufilerin ortaya çıkarak kuvvetlenmesini sağladı. Mısır, Tunus ve Libya'daki Sufi-Selefi ilişkileri, Hasan el-Turabi'nin karizmatik kişiliğinin daha fazla çatışmayı artırmaksızın, ilişkileri normalleştirmeye yardım ettiği Sudan örneğini takip etmeyecektir. Siyasî Selefliliğin başarısızlığı genellikle cihâdî Selefliliğin daha fazla radikalleşmesine yol açmıştır. Gelecekte özellikle siyasî Selefliler nüfuzlarını kaybederse, biz büyük bir ihtimalle sufilere ve onların ibadet yerlerine karşı daha fazla hadiseye şahit olacağız.

Anahtar Kelimeler: Selefi hareketler; Selefi-Sufi çatışması; Mısır; Kuzey Afrika

ABSTRACT The Arab Spring created a new image of North Africa. Old conflicts were replaced by new ones. The best example of these changes was the renewal of the Sufi - Salafi clash. It can be viewed not only as the result of the reinforcement of fundamentalist tendencies but also, and most of all, as a sudden rise of political Salafism. The Sufi - Salafi conflict has been present for some time in the history of North Africa. However, after the Arab Spring, it became more violent. The earlier war of words, both written and spoken, was transformed into a real one, during which many Sufi zawiya were destroyed. However, the sudden rise of political Salafism also led to a consolidation and an elicitation of Sufis that started building up political alliances in order to protect the rights of their community. The Sufi - Salafi relations in Egypt, Tunisia and Libya will not follow the Sudanese casus, where the charismatic personality of Hassan al-Turabi helped in normalizing relations, without a further escalation of conflict. The failing of the political Salafism usually leads to further radicalization of the jihadi Salafism. It is highly possible that in future, especially if political Salafi organizations lose their influence, we will witness more acts against the Sufis and their places of worship.

Keywords: Salafi movements; Salafi-Sufi conflict; Egypt; North Africa

Arap Baharı, yeni çizgiler çizerek ve yeni ittifaklar kurarak Kuzey Afrika'nın imajını değiştirdi. Bu değişikliklerin en ilginç örneklerinden birisi iki ideolojinin, Sufi ve Selefi çatışmasının yeniden ortaya çıkmasıdır. Bunun başlıca nedeni sadece fundamentalist eğilimlerin desteklenmesi değil aynı zamanda ve özellikle de siyasî Selefizmin aniden

yükselişidir. Selefi siyasî partilerin beklenmedik seçim başarısı elverişli şartlar oluşturdu ve bu, Selefleri görüşlerini yerine getirmeye ve ideal bir İslâm devleti kurmak için mücadele başlatmaya teşvik etti.

Yaygın bir şekilde bilindiği üzere Sufi-Selefi çekişmesi Kuzey Afrika tarihinde daha önceleri mevcuttu. Biz bunun temellerinin Tanta'dan Muhammed Abduh (1849-1905), Reşid Rıza (1865-1935) ve Cemaleddin Afgânî (1838-1897)'nin öncülüğündeki reformcu olarak isimlendirilen hareketin ortaya çıkışına neden olan 19. yüzyıl tartışmalarında olduğunu söyleyebiliriz.¹ Bu vaizler Suffiliğin rasyonel yorumu değil gerilemeyi teşvik ettiğini belirterek ondan endişe duymaktaydılar. Yukarıda belirtilen görüşler birçok medya kaynağı tarafından, en önemlisi Reşid Rıza ve Muhammed Abduh tarafından Kahire'de çıkartılan Selefi gazete *el-Menâr* tarafından desteklendi.²

İlk baştan beri Sufi-Selefi çatışmasının dinî ve siyasî olmak üzere iki düzeyi vardı. İlk Seleficiler tarafından yapılan şeriatın çok katı yorumuna dayanır. Bu, Allah'ı hatırlamak için zikir yapma, sufi evliyaların doğum günlerini kutlama (Selefler tarafından bid'at olarak kabul edilir), Hz. Peygamber'i öven ilâhîler söyleme, Allah'a bir peygamberi aracı koyarak (onun şefaatiyle) yalvarışta bulunma (tevessül), bazı Selefi âlimler tarafından şirk olarak kabul edilen Hz. Peygamber'in şefaatinin dileme ve son olarak sufi evliyaların şefaati için onların mezarlarını ziyaret etme gibi sufi uygulamaları kınar.³

Siyasî alanda, Selefi âlimler, sufleri Osmanlı Devleti'nde siyasî statü kazanmaya çalışmakla ve gelecekleri takip etmekle suçlayarak onların yozlaşmasını ve sefahatını eleştirdiler. 19. yüzyılda reformcuların çoğu, Suffiliği dağılmakta olan Osmanlı düzenini destekleyerek İslâm'ın geri kalmasından sorumlu olduğunu iddia ettiler.⁴

Biz Suflerin de bu anlaşmazlıkta sessiz kalmadıklarını varsayabiliriz. Örneğin, Kâdiriyye tarikatından Yusuf en-Nebhanî (1849-1932), Cemaleddin Afgânî'yi mürted, Muhammed Abduh'u şeytan ve Reşid Rıza'yı günahkâr olarak adlandırmıştır.⁵

KUZAY AFRIKA REJİMLERİNE KARŞI SUFİLER VE SELEFİLER

Bu tartışmanın esas temeli ve tarihinin kısa bir tarifinden sonra biz, şimdi dikkatimizi Arap Baharı sırasında ve hemen öncesindeki Sufi ve Seleflerin faaliyetlerine vermeliyiz. Arap Baharı'ndan önce Sufler Kuzey Afrika rejimleriyle ilgili farklı görüşlere sahiptiler. Mısır'da Sufler Mübarek'in politikalarıyla yakından ilgilendiler ve Ulusal Demokratik Parti'ye verdikleri destek sayesinde onlar milli kimya sanayisinde hisse ve mülkiyet sahipliği gibi pek çok kazançlar elde ettiler. Ezher ve Din İşleri Başkanlığı üzerindeki nüfuzlarını artırdılar. Ezher'in mevcut şeyhi (üniversitenin rektörü) Ahmed et-Tayyib'in de Yukarı Mısır'dan bir sufi şeyh soyundan geldiğini zikretmeye değerdir.⁶ Son zamanlarda o, Dünya Sufi Birliği'nin kurulması için desteğini ifade etti. Şu anki Mısır'ın Baş Müftüsü ve kıdemli Ezher âlimi Ali Cuma da çok saygı duyulan bir sufi üstadır.⁷

¹ John L. Esposito, "Salafi", *The Oxford Dictionary of Islam*, Oxford Islamic Studies Online, <http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t125/e2072> (erişim: 27.02.2013); Stephen Schwartz, *The Other Islam*, New York, 2008, p. 134. 19. yüzyıl modernistlerinin kendilerini Selefler (Bu terim, Hz. Peygamber'in varisleri ve ashabına atfedilir.) olarak isimlendirirler. Fakat bazı modern Seleflerin ilk dönem *Selefiyye* hareketine karşı olduklarının belirtilmesi gerekir ve onlar Muhammed Abduh, Reşid Rıza ve Cemaleddin Afgânî tarafından ortaya atılan görüşleri de sapma olarak tanımlamışlardır.

² Richard Martin, *Encyclopedia of Islam and the Muslim World*, USA: Thompson Gale, volume: 2, 2004, s. 597.

³ Alexander Knysch, "Contextualizing the Salafi-Sufi Conflict (From the Northern Caucasus to Hadramawt)", *Middle East Studies*, volume: 43, issue: 4, 2007, p.504; Mogamat Adams, *A Salafi Critique of the Sufi Concept of Wilâya (Sainthood) an Annotated Translation, with Critical Introduction of Muhammad b. Ali al-Shawkânî's Qatru'l-walî alâ hadîth al-walî (The Later Clarification on the Tradition of the Wall)*, Western Cape Üniversitesi'nde M. Phil derecesi için gerekli şartları yerine getirerek hazırlanan (Arapça) tez, Kasım 2006; Quintan Wiktorowicz, "Anatomy of the Salafi Movement", *Studies in Conflict and Terrorism*, volume: 29, issue: 3, 2006, p. 209.

⁴ Schwartz, *The Other Islam*, p.134.

⁵ Amal Ghazal, "Sufism, Ijtihad and Modernity: Yusuf al-Nabhani in the Age of Abd al-Hamid II", *Archivum Ottomanicum*, volume: 19, 2001, p. 264-269.

⁶ "Risks to Al-Azhar?", <http://weekly.ahram.org.eg/News/3403/32/Risks-to-Al-Azhar-.aspx> (erişim: 10.10.2013).

⁷ Jonathan Brown, "Salafis and Sufis in Egypt", *The Carnegie Papers, Middle East*, Aralık 2011; A. Maged, "Salafis vs Sufis", *Al-Ahram Weekly*, issue no: 1071, November 3-9, 2011; <http://weekly.ahram.org.eg/2011/1071/eg4.htm> (erişim: 1.03.2013).

Libya'da ise bazı şeyler ters gitti. Albay Muammer el-Kaddafi döneminden önce Libya, Senusî tarikatının çok önemli bir merkezi ve odak noktası olarak görülebilir.⁸ Bu sufi tarikat büyük ölçüde siyasileşmiş ve Kuzey Afrika'da sömürge güçlere karşı yapılan mücadelede çok önemli bir rol oynamıştı. Bazı bilim adamları bile bu tarikatın faaliyetleri sayesinde Sirenayka, Trablusgarp ve Fizan'ın birleşmesinin mümkün olduğunu düşünmüşlerdir. Libya'nın son ve tek kralı Muhammed İdris b. Muhammed el-Mehdi es-Senûsî de meşhur bir sufi şeyh idi. 1969'daki askerî darbeden sonra sufi uygulamalar, önceki kral ev hapsinde tutulan kralın halefi Hasan er-Rıza es-Senûsî'yle olan bağları sebebiyle yasaklandı.⁹ Bu durum Arap Baharı'ndan kısa bir süre önce, Kaddafi'nin büyük bir ihtimalle artan Selefi/İhvan-ı Müslimîn etkisini zayıflatmak amacıyla sufleri desteklemeye başladığı zaman değişti. O, sufi yanlısı konferanslara bile ev sahipliği yapıyordu. Bunların sonuncusu, Şubat 2011'de devrim başlamadan kısa bir süre önce gerçekleşmişti.¹⁰

Sufilik Tunus'un dinî ve kültürel kimliğinin oluşumunda da her zaman önemli bir rol oynamıştır. Bu ülkedeki en fazla etkili olan tarikatlar arasında *Kâdiriyye*, *Ticâniyye*, *Şâzeliyye*, *Medeniyye* ve *Şabiyye* vardır. Zeyne'l-Abidîn b. Ali'nin yönetimi esnasında Tunus'taki sufler, kayda değer önemli bir rol oynamadılar. Onlar ne rejime karşı idiler ne de rejimi destekliyorlardı. Sufi zaviyeler daha çok manevî gelişime odaklandı ve siyasete karışmadılar. Burda söylenmesi gereken başka bir şey de, Tunus'taki sufi türbe ve anıt mezarların devlet finansmanıya desteklenmiş olmasıdır.¹¹

Tunus, Libya ve Mısır'daki Selefler, Arap Baharı'ndan önce çok aktif değillerdi. Mısır'daki en büyük Selefi hareket olan *Ensâru's-Sünneti'l-Muhammediyye*¹², 1926'da kurulmuş olup apolitik kalmıştır ve sadece dinle ilgili nötr meselelere ve Selefi programın tipik unsurları olarak görülebilen şeylere odaklanmayı tercih etmiştir.¹³ Aslında, devrim öncesi dönemde *Ensâru's-Sünne* resmi olarak devlet tarafından faaliyetlerine izin verilmişti ve hükümete karşı silahlı eylemin kullanılmasını sert bir şekilde reddeden bir görüşü desteklemekteydi¹⁴

1970'lerden itibaren biz Mısır'daki faal Selefi merkezlerin karakteristik bölgesel dağılımını gözlemleyebiliriz. Eylemci Selefi hareketin teşkilatlanması, İskenderiyye (*ed-Da've ve's-Selefiyye*)¹⁵ ismi altında teşkilatlanan Selefi hareket, daha sonra Selefi Okul¹⁶ olarak bilinir ve Kahire'nin komşusu Şübre gibi şehirlerde veya bölgelerde önemli bir rol oynaması dikkat çekmektedir.¹⁷

Libya'daki Selefi akım ise 1960'larda başlamıştır. Diğer ülkelerde olduğu gibi, kuruluşundan itibaren çok farklı manzaralar ve bakış açıları ortaya koymuştur. Cihâdi olmayan Seleflik hareketi, statükocu/apolitik/bilimsel Seleflik ve siyasî/reformcu Seleflik olmak üzere iki alt akıma bölünmüştür. Suûdli teologlarla bağlarına rağmen, statükocu Seleflik, Kaddafi yönetimi altında halk arasında varlığını devam ettirebildi. Bu (grup) rejimin meşruluğunu zayıflatmadı ve hatta onu destekledi.¹⁸

⁸ Yousef Bennaji, Ghulam Shams-ur-Rehman, "Neo-Sufism: A Case Study of the Sanusiyyah Order of North Africa and Sahara", *Pakistan Journal of History and Culture*, 2011, volume: 32, issue: 1, p. 51-77; Edward Evan Evans-Pritchard, *The Sanusi of Cyrenaica*, 1949, tekrar baskısı 1963.

⁹ "Gaddafi and the Libyan Crown Prince", <http://www.libyanconstitutionalunion.net/Gu2ndApril1992.htm> (erişim: 01.03.2013).

¹⁰ T.R. Furnish, "Sufis v. Salafis: Winning Friends and Interdicting Enemies in Islamic Africa", *RIMA Policy Papers*, volume: 1, issue: 1, 2013.

¹¹ "Tunisia's National Memory of Sufism: From Its Origins to the Present Destruction of Ancient Shrines", <http://www.tunisia-live.net/2013/03/21/tunisia-national-memory-of-sufism-from-its-origins-to-the-present-destruction-of-ancient-shrines/#sthash.50FP3EpT.dpuf> (erişim: 1.11.2013).

¹² Stéphane Lacroix, "Sheikhs and Politicians. Inside the New Egyptian Salafism", *Brookings Doha Center, Policy Briefing*, June 2012, p. 1.

¹³ Selahaddin Hassan, *Kharitat al-taiyarat al-salafiyya fi Misr [A Map of the Salafi Movement in Egypt]*, Part 1, 2011, <http://www.nokhbah.net/vb/showthread.php?t=9288> (erişim: 1.11.2013).

¹⁴ Daniel A. Boehmer, James P. Murphy, "The Politicization of the Egyptian Salafiyya: Principled Participation and Islamist Competition in the Post-Mubarak Era", *IMES Capstone Paper Series*, May 2012; "Salafi Groups in Egypt", *Islamopedia Online*, <http://www.islamopediaonline.org/countryprofile/egypt/Salafists/Salafi-groups-egypt> (erişim: 1.10.2013).

¹⁵ Lacroix, "Sheikhs...", p.3. Bu grubun kurucularından biri, şuan Mısır-Selefi harekette öne çıkan şahsiyetlerinden biri olup *Da'vetü's-Selefiyye*'nin başkan yardımcısı olan Yasir Burhami'dir.

¹⁶ Bu grup tarafından kullanılan temel araçlar, Furkan Enstitüsü olarak bilinen eğitim kurumu, *Savtu't-Da've* isimli dergi ve sosyal medya ağıdır.

¹⁷ Bu bölgede devrimden kısa bir süre sonra ilk Selefi parti -el-Fadile- kurulmuştur.

¹⁸ Omar Ashour, "Libyan Islamists Unpacked. Rise, Transformation and Future", *Brookings Doha Center, Policy Briefing*, May 2012, p. 3.

Bin Ali'nin Tunus'undaki Selefiler, ülkeyi terk etmeye zorlandılar ve onun döneminde etkili Selefi örgütler oluşmadı. Ülkede sınırlı bir etkiye sahip olan tek teşkilat ise, İslâmî Eğilim Hareketi (Fransızca-sı: *Mouvement de la Tendance Islamique* - MTI, şu anki *en-Nahda*) idi. Bütün önemli Selefi vâizler ülkeyi terk etmeye zorlandılar. Tunus Hükümeti sadece sınırlı bir sayıdaki apolitik dinî tavır sergileyen "literal" Selefilere¹⁹ tolerans gösterdi. Yıllarca sürgünde yaşayan Tunuslu Selefi âlimler, pek çok Suûdî teşkilatlardan faydalandılar ve Batı Avrupa camilerindeki şiddeti ve Selefliliğin sömürge karşıtı versiyonunu teşvik eden âlimlerle irtibat halinde idiler.²⁰

DEVRİMLER ESNASINDA SUFİLER VE SELEFİLER

Arap Baharı esnasında her iki grup çoğu durumda pasifti. Bir keresinde Libya'daki gösteriler esnasında suffiyle alâkalı olabilecek semboller ve (Senûsiyye tarikatının bir lideri olan) Kral İdris'in posterleri sadece Sirenayka'da kullanıldı.²¹

Mısır'da sufi şeyh, aynı zamanda Ezher şeyhliğini de elinde tutan Ahmed et-Tayyîb, protestolar başladığında "gösterilere son verilmesi ve kan dökülmesinin engellenmesi" çağrısında bulundu.²²

Bazı Selefi şeyhler, Ortadoğu rejimlerini devirmek niyetinde olan hareketleri daha açık bir şekilde kınayarak daha da ileri gittiler. Onlar, bütün gücün Allah'tan geldiği görüşünü destekleyerek protestoları İslâm devletine karşı yapılan izinsiz "isyan" eylemi olarak gördüler.²³ Bu görüş, yıllarca devletin güvenlik güçleri tarafından baskı altında tutulan İskenderiye'deki Selefiler tarafından bile yayılmıştır. Devrimden kısa bir süre önce, Aralık 2010'da bir Selefi vaiz Lütfi Amir Muhammed el-Baradey'in Hüsnü Mübarek'in eleştirisini kınayan ve onu "Mübarek rejimine karşı sivil isyanı kışkırtmak"la suçlayan bir fetva yayımladı.²⁴ Selefilerin en meşhur vaizlerinden biri olan Şeyh Yâsir Burhâmî, "Arabic Salaf Voice" adındaki web sitesinde gösterilerin illegal yapısının olduğunu teyit eden bir fetva yayımladı.²⁵ Delta'daki Damanhur'da Selefiler şehrin her yerine "Yöneticiye karşı isyana hayır" sloganını boyadılar. Diğer Mısırlı Selefi alim Mustafa el-Adevî protestolar şiddetlendiğinde, Mısır devlet televizyonunda 4 Şubat günü, Müslüman kanının dökülmemesi için Tahrir Meydanı'ndakilere evlerine dönmeleri konusunda çağrıda bulundu. O, diğer Müslümanlarla yapılan savaşta ölenlerin şehit olarak ölmeyeceklerini belirtti.²⁶ 10 Şubat 2011 tarihinde Ensârü's-sünne, Mübarek'e karşı gösterilere katılmanın caiz olduğunu belirten bir fetva yayımladı. Bu fetva, "Allah'ın şeriatıyla yöneten, Müslümanlar arasında namaz kılan ve açıkça sadakatsizlik göstermeyen Müslüman bir yöneticiye karşı isyan etme, Ehl-i Sünnet'e göre, yönetici yasağı çiğnese ve adaletsiz davranırsa bile bu (isyan) caiz olmaz." hükmünü vermekteydi.²⁷

Sözü edilen Mısırlı Selefiler'de olduğu gibi, "Statükocu Selefilik" olarak isimlendirilen Selefliliği temsil eden Libya'lı şeyhler, başlangıçta Libya devrimine karşıydılar. Şubat-Ağustos 2011 arasında bazıları,

¹⁹ "Tunisia: Violence and the Salafi Challenge", *Middle East/North Africa Report*, No. 137, 13 February 2013, p. 11.

²⁰ Stefano M. Torelli, Fabio Merone, Francesco Cavatorta, "Salafism in Tunisia: Challenges and Opportunities for Democratization", *Middle East Policy*, volume: 19, issue: 4, 2012, pp. 140-154.

²¹ "Libya's Monarchist Flag: A Symbol of Anti-Gadhafi Protest", <http://www.middle-eastonline.com/english/?id=44543> (erişim: 12.02.2013); "The Sufi Foundation of Libya's Revolution", http://www.huffingtonpost.com/stephen-schwartz/sufis-in-the-libyan-revolution_b_933611.html (erişim: 22.02.2013).

²² "Risks to Al-Azhar..."

²³ Selefiler görüşlerini ortaçağ İslâm düşünürlerinden İbn Teymiyye tarafından verilen "Adaletsiz 70 yıllık bir yönetim yönetimsiz bir günden daha iyidir." şeklindeki bir fetva üzerine temellendirirler. Onlar kötü bir Sünni yöneticinin fitnedeki (kaos) daha iyi olduğunu düşünmektedir. Karşılaştırma için bkz. George Moyser (ed.), *Politics and Religion in the Modern World*, Routledge, London/New York: 1991, p. 109.

²⁴ Brown, "Salafis", p. 5.

²⁵ Hossam Tammam - Patrick Haenni, "Islam in the Insurrection?", *Al-Ahram Weekly*, March 9, 2011, <http://weekly.ahram.org.eg/2011/1037/sc70.htm> (erişim: 01.02.2013).

²⁶ Brown, "Salafis", p. 6.

²⁷ "Salafi Groups in Egypt", <http://www.islamopediaonline.org/country-profile/egypt/Salafists/Salafi-groups-egypt?page=223> (erişim: 1.11.2013).

televizyonda ve radyoda devrimcileri gayrimeşrû ilan edip rejime dinî meşruluk sağlayan demeçler vere- rek Kaddafi yanlısı bir propaganda için kullanıldılar.²⁸

ARAP BAHARI SONRASINDA SUFİLER VE SELEFİLER

Arap Baharı sonrasında Sufi-Selefi çatışması daha da şiddetlendi. Daha önceleri yazılı ve sözlü olarak ya- pılan mücadele, çok sayıdaki sufi zaviyenin yıkılmasıyla birlikte gerçek bir çatışmaya dönüştü. Bu deği- şikliklerin ana sebebi, Selefi-cihâdî olarak isimlendirilen grupların güçlendirilmesiydi. Onlar burada ele alınan bütün ülkelerde mevcuttular ve çok aktiftiler.

Tunus'ta biz Selefi-cihâdî ideolojiden etkilenen pek çok örnek grup bulabiliriz.²⁹ Bu hareket büyük ölçüde Bin Ali'nin ülkeyi terk etmesinden sonra³⁰ hapishanelerden salıverilen eski mahkûmlar ile Batı Avrupa'dan sürgünden dönen pek çok cihâdî ve literal Selefiler tarafından desteklendi.

En büyük Selefi-cihâdî teşkilatın manevî lideri, Afganistan'daki Kuzey İttifakı'nın lideri olan Ahmed Şah Mesud'a yapılan suikasttan sorumlu tutulan Tunuslu Muharebe Grubu'nun eski lideri olan ve Ebû İyaz et-Tunûsî olarak bilinen Seyfullah b. Hüseyin'dir. O, Tunus'ta *Ensâru'ş-Şerî'â*yı kurmuştu.³¹ Bu teşkilatın ve aynı ideolojiyi paylaşan diğer pek çok küçük grubun faaliyeti, Sufi ibadet yerlerine karşı benzeri görülmemiş sayıda eyleme sebep oldu. Bin Ali devrildikten sonra en azından bu tür 38 yer (tür- be yapısı) tahrip edildi. Onlar arasında, Bardo'daki Sidi el-Kâsım, Sidi Assila, Manastır'daki Sidi el- Muharib, Tataoine'deki Sidi Yakup. Kayraan'daki Sufi Anıtmezar, Menzel Bouzelfa'daki Sidi Abdullah el-Ghrivî, Manuba'daki Seyyide Ayşe Manuba, el-Hamma'daki Sidi Ali b. Salim, Douz'daki Sidi Mu- hammed el-Gavs, Menzel Abdurrahman'daki Sidi Ali Hakanî, La Marsa'daki Sidi Abdülaziz el-Mehdi, Sidi Ebû Said'deki Sidi Ebû Said el-Bicî, Akouda'daki Sidi Ourfelli vardı.³² Bu Selefiler aynı zamanda Kayraan'da düzenlenen sufi festivalinde de karışıklıklara sebep oldular.³³

Libya'daki Selefi teşkilatların büyük çoğunluğu, apolitiktir ve "cihâdî" Selefi olarak görülebilir.³⁴ En aktifi, büyük ihtimalle Bingazi'de 2012 yılında Amerikan Konsolosluğu'na yapılan saldırıdan sorumlu tutulan *Kâtibâtu Ensâri'ş-Şerî'â*dır. Bu hareket, Muhammed ez-Zahavî tarafından yönetilmekteydi. Bu teşkilât, İhvân-ı Müslimin'in sosyal programını model almakta ve üyeleri yaşlılara yiyecek hazırlama, hastanelerde hastalara yardımcı olma ve şehirlerdeki düzeni koruma gibi faaliyetler yürütmekteydiler.³⁵

Bir başka oldukça aktif olan Selefi grup ise Derna'daki (eski Guantanamo mahkumu olan) Ebû Süfyân b. Kûmî tarafından yönetilen *Ensâru'ş-Şerî'â* idi.³⁶ Son gelişmelerden sonra bu grubun üyeleri Derna'daki merkezlerini kapattılar ve şehri terk ettiler.³⁷

²⁸ Ashour, "Libyan...", p. 3.

²⁹ Sidi Bouzid, "Le salafisme d aujourd'hui", <http://www.tunisiensdumonde.com/.../qui-sont-lessalafi>; <http://www.gatestoneinstitute.org/2972/tunisian-salafists> (erişim: 12.02.2013).

³⁰ Özel Müdahale Birliği'ndeki (Brigade d'intervention spéciale) kıdemli bir subaya göre "Aralarında Afganistan, Irak, Yemen ve Somali'de savaşan 300 Selefinin de bulunduğu 1200 Selefi, hapisten çıkmıştır. Bu bilgi, "Crisis Group'da yer alan kıdemli özel müdahale tugay subayı ile yapılan röportaja dayanmaktadır. Tunus, Ağustos 2012, "Tunisia: Violence..." adlı yazıda yayımlanmıştır, s.14.

³¹ "Who Are Tunisia Salafis?", *The Middle East Chanel, Foreign Policy*, http://mideast.foreignpolicy.com/posts/2012/09/28/who_are_tunisia_s_salafis (erişim: 10.02.2013); "Don't Push Them Underground", *The Economist*, <http://www.economist.com/node/21563307> (erişim:3.03.2013); "Planting the Seeds of Tunisia's Ansar-al-Sharia", http://mideast.foreignpolicy.com/posts/2012/09/27/planting_the_seeds_of_tunisia_s_ansar_al_sharia (erişim: 10.01.2013); "Tunisia's Student Salafis", http://mideast.foreignpolicy.com/posts/2012/01/06/tunisia_s_student_salafis (erişim: 10.01.2013); A.Y. Zelin, V. Sakthivel, "Tunisia Designates Ansar al-Sharia", <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/tunisia-designates-ansar-al-sharia> (erişim: 1.10.2013).

³² "Salafist Arsonists Target Tunisian Heritage Sites", <http://www.SalafistArsonistsTargetTunisianHeritageSites-Al-MonitorthePulseoftheMiddleEast.htm> (erişim: 10.10.2013); "Tunisia Sufi Shrine Attacks Continue", http://www.magharebia.com/cocoon/awi/xhtml1/en_GB/features/awi/newsbriefs/general/2013/01/29/newsbrief-02 (erişim:1.02.2013); "Tunisian Salafists Destroy More Sufi Shrines", http://www.magharebia.com/cocoon/awi/xhtml1/en_GB/features/awi/newsbriefs/general/2013/02/04/newsbrief-02 (erişim:5.02.2013).

³³ "Tunisia Salafists Halt Iranian Concert at Sufi Festival", *The Daily Star*, August 17, 2012, p.16.

³⁴ Selefi cihâdî grup şiddetin kullanımını destekler.

³⁵ A.Y. Zelin, "Know Your Ansar al-Sharia", <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/know-your-ansar-al-sharia> (erişim: 10.12.2013).

³⁶ Aynı yer.

Bingazi'deki *Ensâru's-Şerî'a*'dan Selefler ve Selefi ideolojiden ilham alan diğer küçük gruplar, Bingazi, Mistrat ve Zliten'deki sufi camilere ve türbelere karşı yapılan çok sayıdaki saldırıdan sorumluydular.³⁸ Onlar, Tripoli şehir merkezinde bulunan ve 50'den fazla sufi türbeyi ihtiva eden Şahab Camii'nin üzerinden buldozerle geçtiler. Zliten'deki Sidi Abdü's-Selam el-Esmer türbesini buldozerler, patlayıcılar ve kaya deliciler kullanarak kundaklayıp yıktılar.³⁹ Bunun yanında onlar Bingazi'nin yakınındaki Sidi el-Lafi anıtmezarına da saldırdılar. Tripoli'de sadece anıtmezarları kundaklamadılar, aynı zamanda zaviyeyi de Selefi bir camiye dönüştürdüler. Son örnek, önemli bir bulgu niteliğindedir ve Selefi eylemlerindeki yeni eğilimi göstermekteydi. Selefler görünüşte İslâm'ın saf versiyonunu savunarak İslâm'ın Kuzey Afrika'daki görünen yüzünü değiştirmeye çalışıyorlardı. Bu açıkça camileri ele geçirme faaliyeti, onların stratejilerindeki araçlardan birisi olarak düşünülebilir.

Mısır'da Cihâdî Selefler, 2012 Kasım'ında Ahmed Aşuş tarafından kurulan *el-Taliahu's-Selefiyyeti'l-Mücâhidiyye Ensâru's-Şerî'a*, 2013 yılında kurulan *Ensâru's-Şerî'a*, Sina yarımadasında faaliyet gösteren *Tevhîd ve'l-Cihad ve Tekfir ve'l-Hicre*⁴⁰ tarafından temsil edilir. Sözü edilen bu gruplar Mübarek görevinden uzaklaştırıldıktan sonra çok sayıda İslâmcı'nın Mısır hapishanelerinden salındığında ortaya çıkmıştı. Bu teşkilatların sözde başkanı, el-Kâide lideri Eymen'in kardeşi Muhammed ez-Zevâhirî'dir. Bu grupların temel amacı şeriatı uygulamak ve şirkle mücadele etmektir. Sonuçta, Mısır'da en azından 20 sufi ibadethanesi kundaklandı ve yağmalandı;⁴¹ bilhassa, asgari 36 sufi grubun bulunduğu İskenderiyye'de Selefler pek çok ibadethaneye karşı saygısızlık yapmışlardır. Onların arasında meşhur bir tarikatın kurucusu olan Şeyh Ebû'l-Hasan eş-Şazeli'nin talebesi ve takipçisi Mursî Ebû'l-Abbas'ın türbesi de vardır.⁴² Kalyûbiye Valiliği tarafından yönetilen bu bölgedeki Sufi türbeler de saldırıya uğramıştır.

Arap Baharı'ndan sonra biz sadece Cihâdî Selefliğin yükselişini değil, aynı zamanda Seleflerin politik sürece daha derin bir şekilde entegre oluşunu gözlemledik. Selefi siyasî partilerin kuruluşu yeni bir fenomen olmuştur. Bu eşi benzeri görüşmemiş ölçüde Mısır'da gerçekleşmiştir. Kahire yakınlarında bulunan Selefler *el-Fadîle* olarak isimlendirilen Mısır'ın ilk Selefi partisini kurdular.⁴³ Birkaç ay sonra *Da'vetü's-Selefiyye* tarafından yaklaşan parlamento seçimlerinde rekabet edebilmek için *el-Nur* Partisi kuruldu.⁴⁴ Temmuz 2011'de *el-Fadîle* partisnin başkanı Adil Abdu'l-Maksûd partiyi terk ettiği zaman ve Kahire'nin Aktivist Seleflerinin desteklediği *el-Asala* partisini⁴⁵ kurduğunda üçüncü selefi parti kurulmuş oldu.⁴⁶ Bundan sonra çok vakit geçmeden, *Cemaatü'l-İslâmiyye* tarafından başka bir siyasî parti olan İnşa ve Kalkınma Partisi (*Hizbu'l-Bina ve't-Tenmiye*) kuruldu.⁴⁷ 28 Kasım 2011'den 11 Haziran 2012'ye

³⁷ "Derna Expels Ansar al-Sharia", http://magharebia.com/en_GB/articles/awi/newsbriefs/general/2013/12/04/newsbrief-01 (erişim: 02.01.2014).

³⁸ "Freed from Gaddafi, Libyan Sufis Face Violent Islamists", <http://www.reuters.com/article/2012/02/01/us-libya-sufis-idUSTRE8101LA20120201> (erişim:14.02.2013); "Libya Officials Seem Helpless as Sufi Shrines Are Vandalized", http://www.nytimes.com/2012/08/29/world/africa/in-libya-extremists-vandalize-sufi-shrines-with-impunity.html?_r=0 (erişim: 15.02.2013); "Extremists Demolish Libya's Shrines Using Bulldozers, Explosives", <http://observers.france24.com/content/20120829-extremists-demolish-libya-shrines-using-bulldozers-explosives-libya-mausoleum-zliten-tripoli-video-salafists> (erişim: 1.03.2013).

³⁹ "Lahzha tafjeer dharib wa masjid al-shaikh Abd al-Salam Al-Asmar", http://www.youtube.com/watch?v=wnlRVKVuo7M&feature=player_embedded (erişim: 1.10.2013).

⁴⁰ "The Jihadist Threat in Egypt's Sinai", <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/07/jihad-threat-egypt-sinai.html#> (erişim: 1.12.2013); A.Y. Zelin, "Jihadists on the Nile: The Return of Old Players", <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/jihadists-on-the-nile-the-return-of-old-players> (erişim: 1.10.2013); "Ansar al-Sharia Egypt releases founding statement", http://www.longwarjournal.org/archives/2012/11/defending_al_qaeda.php (erişim: 1.10.2013).

⁴¹ "Sufi Sheikh Warns of Sectarian War with Salafis", *Al-Masry Al-Youm*, April 5, 2011, <http://www.egyptindependent.com/news/sufi-sheikh-warns-sectarian-war-salafis> (erişim: 1.02.2013); "Egyptian Extremism Sees Salafis Attacking Sufi Mosques", *The Guardian*, April 11, 2011, <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/belief/2011/apr/11/salafis-attack-sufi-mosques> (erişim:1.02.2013).

⁴² Victor Danner, "The Shadhiliyyah and North African Sufism", *Islamic Spirituality: Manifestations* (ed: Seyyed Hosseyn Nasr), SCM Press, London 1997, p. 28-29.

⁴³ "Al-Fadila Party", <http://www.islamopediaonline.org/country-profile/egypt/muslim-political-parties/al-fadila-party> (erişim:1.11.2013).

⁴⁴ "Al-Nour Party", <http://www.islamopediaonline.org/country-profile/egypt/muslim-political-parties/al-nour-party> (erişim 01.11.2013); "The Rise and Fall of the Salafi al-Nour Party in Egypt", <http://www.jadaliyya.com/pages/index/15113/the-rise-and-fall-of-the-salafi-al-nour-party-en> (erişim: 20.11.2013).

⁴⁵ "Al-Asala (Authenticity Party)", <http://egyptelections.carnegieendowment.org/2011/09/20/al-asala-authenticity-party> (erişim: 1.04.2013).

⁴⁶ Boehmer, Murphy, "The Politicization...", p. 31.

⁴⁷ "Al-Banna wa al-Tanmiyya (Building and Development Party)", <http://egyptelections.carnegieendowment.org/2011/09/20/al-banna%E2%80%99-wa-al-tanmiyya-building-anddevelopment-party> (erişim: 1.04.2013).

kadar geçen sürede gerçekleştirilen Parlamento seçimlerinde *el-Nur* Partisi 111 sandalye, *Binâ ve't-Tenmiyye* Partisi 13 sandalye, *Hizbu'l-Asala* Partisi ise 3 sandalye kazandı.⁴⁸

Tunus'ta Selefi siyasî partiler, 23 Ocak 2011 tarihindeki Kurucu Meclis için yapılan genel seçimlerde yarışmadı; çünkü onların hiçbiri seçimlere katılabilecek meşrû parti olarak tanınmadı. *Hizbu Cebheti'l-İslâh'il-İslâmiyyi'l-Tunusî* (Fransızcası: *Front de la Reforme*) ise 2012 yılında kuruldu. *En-Nahda* liderliğindeki geçiş hükümeti ona Mayıs 2012'de resmî yasal statü verdi.⁴⁹ Bu partinin lideri Muhammed el-Havceh (Hoca), Tunus Üniversitesi'nin eski bir profesörü idi ve halk arasında çok aktifti. *Cebhetü'l-İslah* çeşitli gösterilere ve protestolara katıldı. Bunlar arasında Persepolis animasyon filminin yayınlanmasına karşı yapılan gösteriler de vardır.⁵⁰

Tunus'taki diğer siyasî Selefi teşkilat olan *Hizbu't-Tahrîr* ise, daha geniş Panislâmî hareketin bir parçasıdır.⁵¹ Bu hareket, Rıza Belhac tarafından yönetilmektedir. Bu parti, en sonunda Nahda hükümeti üzerinde uygulanan baskıların akabinde, 17 Temmuz 2017 tarihinde resmen tanındı.⁵² Parti, ulus-devlet ve demokrasi ilkelerini tanımaz ve hilafet düzenine dayalı bir dünyayı yeniden kurmak ister.⁵³

Tunus'un siyaset sahnesindeki üçüncü ve nispeten küçük Selefi partisi, eski bir Nahda militanı olan Şeyh Said el-Cezirî tarafından yönetilen *Hizbu'r-Rahme'*dir.⁵⁴ Parti 30 Temmuz 2012'de yasal statü kazanmıştır. Partinin programı daha çok sosyal hizmetlere odaklanır.

Başka bir siyasî parti de Sfax'ta faaliyet gösteren ve Muhammed Feki tarafından yönetilen *Hizbu'r-Refah et-Tunusî* (Fransızcası: Parti Tunisien de la Prospérité) adındaki partidir.⁵⁵ Parti'ye Eylül 2012'de resmi yasal statü verilmiştir.

Libya'da Selefi akım, İslâmî Müslüman Kardeşler ve *Cemaatü'l-İslâmiyyeti'l-Mukâtilê*'den daha büyük olmasına rağmen, liderlik ve teşkilatlanma yetersizliği sıkıntısı çekmektedir.⁵⁶ Şu an mevcut olan Selefi partiler, *el-Vatan* ve *Ümme el-Vasat* Libya'daki 2012 seçiminde fazla destek alamadı. Ümme el-Vasat mecliste sadece bir sandalye kazanırken, el-Vatan ise hiç kazanamadı.⁵⁷ Buradan hareketle biz Libya'da siyasî temsilin yokluğunun doğrudan şiddet kullanarak pozisyonunu güvence altına almaya çalışan cihadî Selefi akımın güçlenmesine yol açtığı sonucuna varabiliriz.

Ancak, siyasî Selefizmin ani yükselişi kendi cemaatlerinin haklarını korumak için siyasî ittifaklar kurmaya başlayan Sufilerin yeniden ortaya çıkmasına ve güçlenmesine sebep olmuştur. Bu tür ittifaklar kurmak onlar için kolaydır; çünkü -Selefilere aksine- Sufi teşkilatlar her zaman daha hiyerarşik ve merkezileşmiş yapılardır.⁵⁸ Örneğin Mısır'da Sufilerin Ezher'le bağlantıları vardı ve halen bağlantıları

⁴⁸ Lacroix, "Sheikhs...", p.1.

⁴⁹ "Tunisia Licenses First Islamists Salafi Party", <http://www.reuter.com/article/2012/05/11> (erişim: 20.02.2013); S.M. Torelli, F. Merone, F. Cavatorta, "Salafism in Tunisia: Challenges and Opportunities for Democratization", <http://www.mepc.org/journal/middle-east-policy-archives/salafism-tunisia-challenges-and-opportunities-democratization> (erişim: 10.01.2013).

⁵⁰ Aaron Y. Zelin, "Who Is Jabhat al-Islah?", <http://carnegieendowment.org/2012/07/18/who-is-jabhat-al-islam/cuxr> (erişim: 1.10.2013); D. Goodman, "Tunisian Islamists Riot over Animated Film about Iran", http://thelede.blogs.nytimes.com/2011/10/10/tunisian-islamists-riot-over-animated-film-about-iran/?_r=0 (erişim: 1.03.2013).

⁵¹ Bu parti Panislâmî bir karaktere sahiptir ve birçok ülkede yasaklanmıştır.

⁵² "Tunisia Legalizes Second Hardline Islamist Group Hizb Al-Tahrir", <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/2/8/48066/World/Region/Tunisia-legalises-second-hardline-islamist-group-H.aspx> (erişim: 1.11.2013).

⁵³ "Hizb ut-Tahrir", <http://www.hizb-ut-tahrir.org/>(erişim: 1.10.2013).

⁵⁴ "Tunisia...", p. 21.

⁵⁵ *Journal officiel de la République tunisienne . Annonces légales, réglementaires et judiciaires*, No. 111, Novembre 3, 2012; "Hizb Al-Rahma lors de sa première rencontre avec la presse: la Tunisie a besoin d'un gouvernement qui tienne ses promesses", *Attounissia*, 31 Temmuz 2012, http://www.attounissia.com.tn/details_article.php?t=41&a=65352 (erişim: 1.12.2013).

⁵⁶ Ashour, "Libyan...", p.3.

⁵⁷ "The Wrath of Libya's Salafis", <http://carnegieendowment.org/sada/2012/09/12/wrath-of-libya-s-salafis/dtdn> (erişim: 1.10.2013).

⁵⁸ Danner, "The Shadhiliyyah...", p. 28-29; Leonor Fernandes, *The Evolution of a Sufi Institution in Mamluk Egypt: The Khanqah*, K. Schwarz, Berlin 1988.

vardır. Mübarek'in zamanından beri onlar *el-Meclisü'l-A'lâ li'l-Turuki's-Sûfiyye* ve *Cebhetü'l-Islahî's-Sufiyye* gibi yarı-şemsiye teşkilatlar altında birleşmişlerdir. Bunlardan ikincisi kısa bir süre içinde liberaller, devrimci gençlik grupları⁵⁹ ve Şii Müslüman azınlıkla ittifak kurmuştur.⁶⁰ Onlar aynı zamanda Mısır Kurtuluş Partisi (Tahrîru'l-Mısırî) isimli ilk sufi siyasî partinin kuruluşunu gerçekleştirmişlerdir.⁶¹

Tunus'ta sufler Sufi Kardeşler Birliği'nde bir araya geldiler. Bu teşkilat Vehhabileri saldırı suçu işlemekle suçlayarak sufi türbelere karşı yapılan saldırıları sert bir dille kınadı ve defalarca bu alanların korunmasının gerektiğini savundu. Bazı iyi teşkilatlanma sayesinde onlar, Selefler tarafından kundaklanan kültürel miras alanlarını korumak için uluslararası toplumu (örneğin UNESCO) harekete geçirebildiler.⁶² Mısır'dakilerin aksine Tunus'taki Sufiler siyasî bir parti kurmadılar.

Libya'da da sufi siyasî temsilin eksikliği vardır. Ancak yerel toplumlar (sadece Sufiler değil) Selefler tarafından tahrip edilen sufi türbeleri yeniden inşa etmeye çalışıyorlar ve bu tür yerleri sosyal ve kültürel mirasın önemli unsurları olarak görüyorlar.⁶³

SONUÇ

Her iki grubun farklı yönlerinin analizi, bizim Sufiliğin uzun bir gelenekle gelen hiyerarşik yapısı ve yeni siyasî birleşmeler sayesinde Kuzey Afrika'daki rolünü koruyacağı sonucuna varmamızı sağlar. Görünüşte karizmatik liderlikten yoksun ve dağınık olan Seleflik ise, sadece belirli bölgelerde, özellikle de Güney Tunus, Libya'nın Sireyayka bölgesi ve Kuzey Mısır'daki daha muhafazakâr olan fakir yerlerde varlığını sürdürmektedir.

Mısır, Tunus ve Libya'daki son gelişmeler de Selefi hareketi etkileyecek ve ayrıca onun siyaset sahnesindeki etkisini zayıflatabilecektir. Siyasî Selefliğin başarısızlıkları genellikle cihadî Selefliğin daha da radikalleşmesine yol açmıştır. Bu durumda, Selefler büyük bir ihtimalle Sufilere ve onların ibadet yerlerine karşı doğrudan güç/şiddet uygulayarak çatışma planlarını uygulamaya devam edeceklerdir.

Seleflerin aksine, Sufiler Arap Baharı sonrasında hükümetler üzerinde etkilerini güçlendirecek ve kendilerine avantaj sağlayacak siyasî ittifaklar kurmada (örneğin azınlıklarla) daha esnek görünmektedirler. Neredeyse tüm Kuzey Afrika ülkelerinin uzun bir Sufi metafizik tarihine/geleneğine sahip olduğunu zikretmek kayda değer bir husustur. Sufi kutsal mekânları düzenli olarak ziyaret eden çok sayıda insan vardır ve onlar Sufizmi kültürel miraslarının bir parçası olarak görürler. Onların Selefi ideolojiden etkilenmesi ve Sufilere karşı yapılan eylemleri desteklemeleri beklenmemelidir.

Sonuç olarak Mısır, Tunus ve Libya'daki Sufi-Selefi ilişkileri, Hasan el-Turabi'nin karizmatik kişiliğinin çatışmayı daha fazla tırmandırmadan ilişkileri normalleştirdiği Sudan örneğini takip etmeyecektir.⁶⁴ Büyük bir ihtimalle biz, gelecekte Sufilere ve onların türbelerine karşı yapılacak birçok eyleme şahit olacağız.

⁵⁹ "Aided by New Alliance, Sufis Plan Election Strategy", <http://www.egyptindependent.com/news/aided-new-alliance-sufis-plan-election-strategy#sthash.7FnqMBFv.dpuf> (erişim: 27.02.2013).

⁶⁰ "Egyptian Extremism Sees Salafis Attacking Sufi Mosques", <http://www.theguardian.com/commentisfree/belief/2011/apr/11/salafis-attack-sufi-mosques> (erişim: 1.04.2013).

⁶¹ Brown, "Salafis...", p.12; "Hizb al-Tahrir al-Masry", <http://www.hizbaltahriralmasry.org>; <http://www.facebook.com/HizbalTahriralMisry> (erişim: 27.02.2013). Parti farklı tarikatların pek çok önde gelen sufi şeyhlerinin (örneğin, Azamiyye'den Muhammed Alau'd-Din Ebû'l-Azayim) desteğini almıştır. Sufi eğilimli olmasına rağmen, Mısır Özgürlük Partisi siyasi programında partinin tüm Mısırlılara eşit vatandaşlık, insan hakları, çoğulculuk ve temel özgürlükleri sağlamak için mücadele etmek üzere kurulduğunu vurgulamıştır.

⁶² "Tunisia to Secure Sufi Shrines", http://magharebia.com/en_GB/articles/awi/features/2013/01/30/feature-01 (erişim: 1.02.2013).

⁶³ "Libyans Try to Rebuild Community after Holy Sufi Site Destroyed", <http://observers.france24.com/content/20130401-libyans-rebuild-explosion-sufi-mausoleum> (erişim: 01.10.2013).

⁶⁴ Rüdiger Seesemann, "Between Sufism and Islamism: The Tijaniyya and Islamist Rule in the Sudan", *Sufism and Politics. The Power of Spirituality* (ed: Paul L. Heck), Markus Wiener Publishers, Princeton 2007, p. 23-58.

KAYNAKÇA

- Adams, Mogamat, "A Salafi Critique of the Sufi Concept of Wilāya (Sainthood) an Annotated Translation, with Critical Introduction of Muhammad b. Alī al-Shawkānī's Qatru'l-walī alā hadīth al-walī (The Later Clarification on the Tradition of the Walī)", Western Cape Üniversitesi Arapça M. Phil Tezi, Kasım 2006.
- "Aided by New Alliance, Sufis Plan Election Strategy", <http://www.egyptindependent.com/news/aided-new-alliance-sufis-plan-election-strategy#sthash.7FnqMBFv.dpuf> (erişim: 27.02.2013).
- "Al-Asala (Authenticity Party)", <http://egyptelections.carnegieendowment.org/2011/09/20/al-asala-authenticity-party> (erişim: 1.04.2013).
- "Al-Banna wa al-Tanmiyya (Building and Development Party)", <http://egyptelections.carnegieendowment.org/2011/09/20/al-banna%E2%80%99-wa-al-tanmiyya-building-anddevelopment-party> (erişim: 1.04.2013).
- "Al-Fadila Party", <http://www.islamopediaonline.org/country-profile/egypt/muslim-political-parties/al-fadila-party> (erişim: 1.11.2013).
- "Al-Nour Party", <http://www.islamopediaonline.org/country-profile/egypt/muslim-political-parties/al-nour-party> (erişim 01.11.2013).
- "Ansar al-Sharia Egypt releases founding statement", http://www.longwarjournal.org/archives/2012/11/_defending_al_qaeda.php (erişim: 1.10.2013).
- Ashour, Omar, "Libyan Islamists Unpacked. Rise, Transformation and Future", *Brookings Doha Center, Policy Briefing*, Mayıs 2012.
- Bennaji, Yousef - Shams-ur-Rehman, Ghulam, "Neo-Sufism: A Case Study of the Sanusiyyah Order of North Africa and Sahara", *Pakistan Journal of History and Culture*, 2011, volume: 32, issue: 1, pp. 51-77.
- Boehmer, Daniel A. - Murphy, James P., "The Politicization of the Egyptian Salafiyya: Principled Participation and Islamist Competition in the Post-Mubarak Era", *IMES Capstone Paper Series*, May 2012.
- Bouziid, Sidi, "Le salafisme d'aujourd'hui", <http://www.tunisiensdumonde.com/.../qui-sont-lessalafi>; <http://www.gatestoneinstitute.org/2972/tunisian-salafists>(erişim: 12.02.2013).
- Brown, Jonathan, "Salafis and Sufis in Egypt", *The Carnegie Papers, Middle East*, 2011.
- Danner, Victor, "The Shadhiliyyah and North African Sufism", *Islamic Spirituality: Manifestations* (ed: Seyyed Hosseyn Nasr), London: SCM Press, 1997, pp. 26-48.
- "Dema Expels Ansar al-Sharia", http://maghreb-ia.com/en_GB/articles/awi/newsbriefs/general/2013/12/04/newsbrief-01 (erişim: 02.01.2014).
- "Don't Push Them Underground", *The Economist*, <http://www.economist.com/node/21563307> (erişim:3.03.2013).
- "Egyptian Extremism Sees Salafis Attacking Sufi Mosques", *The Guardian*, April 11, 2011, <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/belief/2011/apr/11/salafis-attack-sufi-mosques> (erişim:1.02.2013).
- "Egyptian Extremism Sees Salafis Attacking Sufi Mosques", <http://www.theguardian.com/commentisfree/belief/2011/apr/11/salafis-attack-sufi-mosques> (erişim:1.04.2013).
- Esposito, John L., "Salafi", *The Oxford Dictionary of Islam*, Oxford Islamic Studies Online, <http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t125/e2072> (erişim: 27.02.2013).
- Evans-Pritchard, Edward Evan, *The Sanusi of Cyrenaica*, Clarendon Press, Oxford 1949, tekrar baskısı 1963.
- "Extremists Demolish Libya's Shrines Using Bulldozers, Explosives", <http://observers.france24.com/content/20120829-extremists-demolish-libya-shrines-using-bulldozers-explosives-libya-mausoleum-zliitentripoli-video-salafists>(erişim: 1.03.2013).
- Fernandes, Leonor, *The Evolution of a Sufi Institution in Mamluk Egypt: The Khanqah*, K. Schwarz, Berlin 1988.
- "Freed from Gaddafi, Libyan Sufis Face Violent Islamists", <http://www.reuters.com/article/2012/02/01/us-libya-sufis-idUSTRE8101LA20120201> (erişim:14.02.2013).
- Fumish, T.R., "Sufis v. Salafis: Winning Friends and Interdicting Enemies in Islamic Africa", *RIMA Policy Papers*, volume: 1, issue: 1, 2013.
- "Gaddafi and the Libyan Crown Prince", <http://www.libyanconstitutionalunion.net/Gu2ndApril1992.htm> (erişim: 01.03.2013).
- Ghazal, Amal, "Sufism, Ijtihad and Modernity: Yusuf al-Nabhani in the Age of Abd al-Hamid II", *Archivum Ottomanicum*, volume: 19, 2001, pp. 239-270.
- Goodman, D., "Tunisian Islamists Riot over Animated Film about Iran", http://thelede.blogs.nytimes.com/2011/10/10/tunisian-islamists-riot-over-animated-film-about-iran/?_r=0 (erişim: 1.03.2013).
- Hassan, Selahaddin, *Kharitat al-taiyarat al-salafiyya fi Misr [A Map of the Salafi Movement in Egypt]*, Part I, 2011, <http://www.nokhbah.net/vb/showthread.php?t=9288> (erişim: 1.11.2013).
- "Hizb ut-Tahrir", <http://www.hizb-ut-tahrir.org/> (erişim: 1.10.2013).
- "Hizb al-Tahrir al-Masry", <http://www.hizbaltahrirmasry.org/>; <http://www.facebook.com/Hizb alTahrirMisry> (erişim: 27.02.2013).
- "Hizb Al-Rahma lors de sa première rencontre avec la presse: la Tunisie a besoin d'un gouvernement qui tienne ses promesses", *Attounissia*, July 2012, http://www.attounissia.com.tn/details_article.php?t=41&a=65352 (erişim: 1.12.2013).
- Knysch, Alexander, "Contextualizing the Salafi-Sufi Conflict (From the Northern Caucasus to Hadramawt)", *Middle East Studies*, volume: 43, issue: 4, 2007, pp. 503-530.
- Journal officiel de la République tunisienne Annonces légales, réglementaires et judiciaires*, No. 111, Novembre 3, 2012
- Lacroix, Stéphane, "Sheikhs and Politicians. Inside the New Egyptian Salafism", *Brookings Doha Center, Policy Briefing*, June 2012.
- "Lahza tafjeer dharir wa masjid al-shaikh Abd al-Salam Al-Asmar", http://www.youtube.com/watch?v=wnlRVKVuo7M&feature=player_embedded (erişim: 1.10.2013).
- "Libya Officials Seem Helpless as Sufi Shrines Are Vandalized", http://www.nytimes.com/2012/08/29/world/africa/in-libya-extremists-vandalize-sufi-shrines-with-impunity.html?_r=0 (erişim: 15.02.2013).
- "Libya's Monarchist Flag: A Symbol of Anti-Gathafi Protest", <http://www.middle-eastonline.com/english/?id=44543> (erişim: 12.02.2013).
- "Libyans Try to Rebuild Community after Holy Sufi Site Destroyed", <http://observers.france24.com/content/20130401-libyans-rebuild-explosion-sufi-mausoleum> (erişim: 01.10.2013).
- Maged, A., "Salafis vs Sufis", *Al-Ahram Weekly*, issue no: 1071, November 3-9, 2011, <http://weekly.ahram.org.eg/2011/1071/eg4.htm> (erişim: 1.03.2013).
- Martin, Richard, *Encyclopedia of Islam and the Muslim World*, USA: Thompson Gale, volume: 2, 2004, pp. 596-597.
- Moyser, George (ed.), *Politics and Religion in the Modern World*, London/New York: Routledge, 1991.
- "Planting the Seeds of Tunisia's Ansar al-Sharia", http://mideast.foreignpolicy.com/posts/2012/09/27/planting_the_seeds_of_tunisian_ansar_al_sharia(erişim: 10.01.2013).
- "Risks to Al-Azhar?", <http://weekly.ahram.org.eg/News/3403/32/Risks-to-Al-Azhar.aspx> (erişim: 10.10.2013).
- "Salafi Groups in Egypt", *Islamopedia Online*, <http://www.islamopediaonline.org/countryprofile/egypt/Salafists/Salafi-groups-egypt> (erişim: 1.10.2013).
- "Salafi Groups in Egypt", <http://www.islamopediaonline.org/country-profile/egypt/Salafists/Salafi-groups-egypt?page=223> (erişim: 1.11.2013).

- "Salafist Arsonists Target Tunisian Heritage Sites"; [http://www.SalafistArsonistsTargetTunisianHeritageSites - Al-Monitor.com/Pulse of the Middle East.htm](http://www.SalafistArsonistsTargetTunisianHeritageSites-AlMonitor.com/PulseoftheMiddleEast.htm) (erişim: 10.10.2013).
- Schwartz, Stephen, *The Other Islam*, Doubleday, New York 2008.
- Seesemann, Rüdiger, "Between Sufism and Islamism: The Tijaniyya and Islamist Rule in the Sudan", *Sufism and Politics. The Power of Spirituality* (ed: Paul L. Heck), Markus Wiener Publishers, Princeton 2007, pp. 23-58.
- "Sufi Sheikh Warns of Sectarian War with Salafis", *Al-Masry Al-Youm*, April 5, 2011, <http://www.egyptindependent.com/news/sufi-sheikh-warns-sectarian-war-salafis> (erişim: 1.02.2013).
- Tammam, Hossam - Haenni, Patrick, "Islam in the Insurrection?", *Al-Ahram Weekly*, March 9, 2011, <http://weekly.ahram.org.eg/2011/1037/sc70.htm> (erişim: 01.02.2013).
- "The Jihadist Threat in Egypt's Sinai", <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/07/jihad-threat-egypt-sinai.html#> (erişim: 1.12.2013).
- "The Sufi Foundation of Libya's Revolution", http://www.huffingtonpost.com/stephen-schwartz/sufis-in-the-libyan-revolution_b_933611.html (erişim: 22.02.2013).
- "The Rise and Fall of the Salafi al-Nour Party in Egypt", <http://www.jadaliyya.com/pages/index/15113/the-rise-and-fall-of-the-salafi-al-nour-party-in-egypt> (erişim: 20.11.2013).
- "The Wrath of Libya's Salafis", <http://carnegieendowment.org/sada/2012/09/12/wrath-of-libya-s-salafis/dtdn> (erişim: 1.10.2013).
- Torelli, Stefano M. - Merone, Fabio - Cavortta, Francesco, "Salafism in Tunisia: Challenges and Opportunities for Democratization", *Middle East Policy*, volume: 19, issue: 4, 2012, pp. 140-154.
- "Tunisia: Violence and the Salafi Challenge", *Middle East/North Africa Report*, No. 137, February 13, 2013, 2013.
- "Tunisia Licenses First Islamists Salafi Party", <http://www.reuter.com/article/2012/05/11> (erişim: 20.02.2013).
- "Tunisia Legalizes Second Hardline Islamist Group Hizb Al-Tahrir", <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/2/8/48066/World/Region/Tunisia-legalises-second-hardline-Islamist-group-H.aspx>(erişim: 1.11.2013).
- "Tunisia's National Memory of Sufism: From Its Origins to the Present Destruction of Ancient Shrines", <http://www.tunisia-live.net/2013/03/21/tunisias-national-memory-of-sufism-from-its-origins-to-the-present-destruction-of-ancient-shrines/#sthash.50FP3EpT.dpuf> (erişim: 1.11.2013).
- "Tunisia's Student Salafis", http://mideast.foreignpolicy.com/posts/2012/01/06/tunisias_student_salafis (erişim: 10.01.2013).
- "Tunisia Sufi Shrine Attacks Continue", http://www.magharebia.com/cocoon/awi/xhtml1/en_GB/features/awi/newsbriefs/general/2013/01/29/newsbrief-02 (erişim: 1.02.2013).
- "Tunisia to Secure Sufi Shrines", http://magharebia.com/en_GB/articles/awi/features/2013/01/30/feature-01 (erişim: 1.02.2013).
- "Tunisian Salafists Destroy More Sufi Shrines", http://www.magharebia.com/cocoon/awi/xhtml1/en_GB/features/awi/newsbriefs/general/2013/02/04/newsbrief-02 (erişim: 5.02.2013).
- "Tunisia Salafists Halt Iranian Concert at Sufi Festival", *The Daily Star*, August 17 Ağustos 2012, p.16.
- Wiktorowicz, Quintan, "Anatomy of the Salafi Movement", *Studies in Conflict and Terrorism*, volume: 29, issue: 3, 2006, pp. 207-239.
- "Who Are Tunisia Salafis?", *The Middle East Channel, Foreign Policy*, http://mideast.foreignpolicy.com/posts/2012/09/28/who_are_tunisia_s_salafis (erişim: 10.02.2013).
- Zelin, Aaron Y. - Sakhivel, Vish, "Tunisia Designates Ansar al-Sharia", <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/tunisia-designates-ansar-al-sharia> (erişim: 1.10.2013).
- Zelin, Aaron Y., "Know Your Ansar al-Sharia", <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/know-your-ansar-al-sharia> (erişim: 10.12.2013).
- Zelin, Aaron Y., "Jihadists on the Nile: The Return of Old Players", <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/jihadists-on-the-nile-the-return-of-old-players> (erişim: 1.10.2013).
- Zelin, Aaron Y., "Who Is Jabhat al-Islah?", <http://carnegieendowment.org/2012/07/18/who-is-jabhat-al-islam/cuxr> (erişim: 1.10.2013).